

A kiszámíthatatlanság vált a világ fő jellemzőjévé

(The Economist: The World Ahead 2023)

Az Economist 146 oldalas év végi különszáma az élet minden területén felvázolja, mit hoz majd a jövő év. „Unpredictability is the new normal” – írja. Miután az előző két év covidos járványa miatti felforduláson sikerült túl lenni, most az ukrajnai háború okoz nagyfokú bizonytalanságot a nemzetközi viszonyokban, a magas infláció és az energiapiacokon eluralkodó káosz lesz a jellemző, és az is fontos lesz, hogy Kína milyen „poszt-covidos” utat választ. Oroszország arra számít, hogy az energiahiány és az amerikai politika változása meggyengíti az Ukrajnának nyújtott nyugati támogatást.

Az infláció elleni harc recessziót okoz, Amerikában gyengébbet, Európában brutálisat. Az erős dollár sok kárt okoz a gyenge országoknak, az élelmiszerek drágulása ezekben különösen magas lesz. Az energiapiaci problémák miatt egyes országok visszatérnek a klímakárosító fosszilis energiákhoz, bár a háború hosszú távon a megújuló fejlesztésének kedvez. Áprilistól kezdve már India lesz a világ legnépesebb országa – miközben Kína demográfiai visszaeséstől szenved. A kínai gazdaság növekedése lelassult, és így kérdés, hogy egyáltalán, utól fogja-e érni Amerikát.¹ Amerikában az időközi választások eredménye még inkább megosztotta tette a politikát, és ez gyengíti Amerika cselekvőképességét. „Az amerikai politika 2023-ban késhegyen fog táncolni.” A demokraták Biden elnökségének első két évében még tudtak úgy kormányozni, hogy a legfontosabb politikai céljaik érdekében megteremtették a többségi támogatást. De azzal, hogy a képviselőházban a republikánusok többséghez jutottak, elvesztették ezt a lehetőséget. Fontosabb döntéseket csak velük egyetértésben lehet majd hozni.

Az Ukrajnára irányuló figyelem azt eredményezheti, hogy máshol, kevésbé „szem előtt lévő” területeken konfliktusok robbanhatnak ki: Oroszország határterületein, Kína és Tajvan között, India és Kína vonatkozásában, esetleg kiújulhat a török-görög ellenségeskedés. A geopolitikai szövetségek is újra-formálódhatnak (NATO, arab országok, Kína ellensúlyozása). A turizmus régi volumene már nem áll helyre – legfeljebb csak az infláció miatti nominális áron. Változások történhetnek a metaverzumban; amit esetleg már nem csak játéktérként fogunk használni, hanem munkaterületként.

Latin-Amerika egyes országai jobboldali irányban mozdulnak el. Olaszországban hamarosan lelepleződik majd Giorgia Meloni igazi arca. A covid-járvány egy viszonylag stabil korszakot zárt le – mostantól a kiszámíthatatlanság lesz az új normális – zárja le összegző értékelését Tom Standage, a lap szerkesztője.

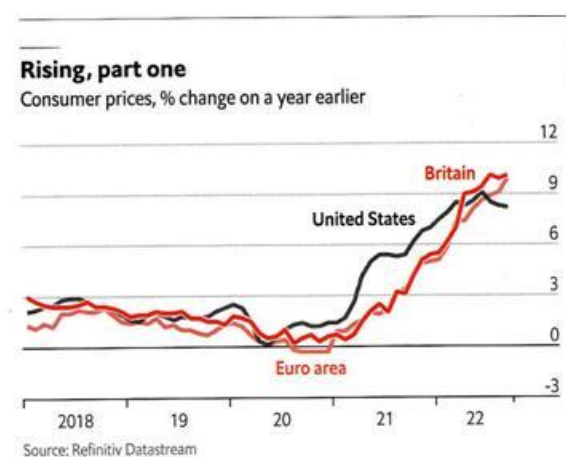
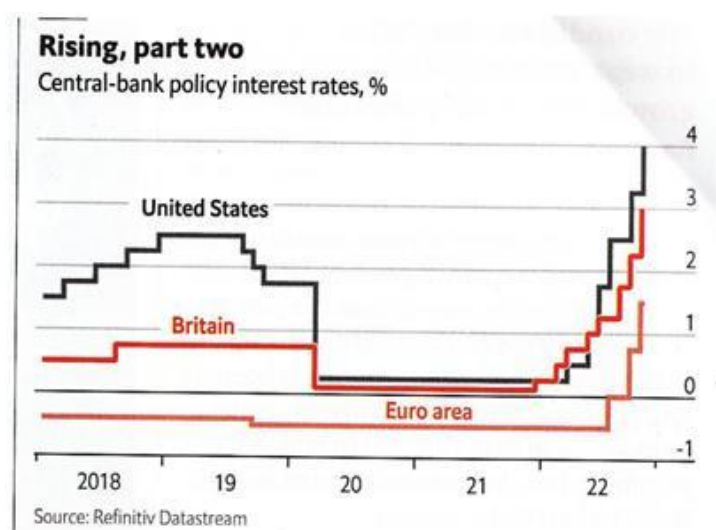
¹ Ezt én nem vonom kétségbe. Úgy gondolom, hogy Kína a század közepére minden vonatkozásban le fogja hagyni Amerikát. Lásd erről tanulmányomat a 16. számban az Újdonságok között: Miközben Kína világuralomra tör, Amerikára hanyatlás vár? (Civilizációk harca?) – A kínai gazdaságról még lesz szó a továbbiakban.

A főszerkesztőasszony, Zanny Minton Beddoes – semmi újat sem mondva – három egybefonódó válság tükrében érzékelteti a világ sorsát 2023-ban: (1) Geopolitikai: a II. világháború utáni, Amerika vezette világrendet felbolygatta az oroszok Ukrajna elleni háborúja és a kínai fenyegetés. (2) Energia- és gabonaválság. (3) A makrogazdasági stabilitás elvesztése az emelkedő energiaárak miatt.

A továbbiakban a számtalan várható változás között szemezgetek, bemutatva egy-egy érdekesebb, vagy figyelemre méltó fejleményt.

Fokozódó feszültség a fiskális és monetáris politikák között

Az infláció letörésében Amerika jár elől, a Fed kamatemelése a legmagasabb a fejlett országok körében. Ez megrágítja az amúgy is erős dollárt, és sok nehézséget okoz a feltörekvő és a fejlődő országokban. (Az egyik fő bajunk nekünk is az erős dollár.) Drága az import és az élelmiszer. A krónikusan magasan eladósodott országoknak is nehezebb lesz a helyzete.

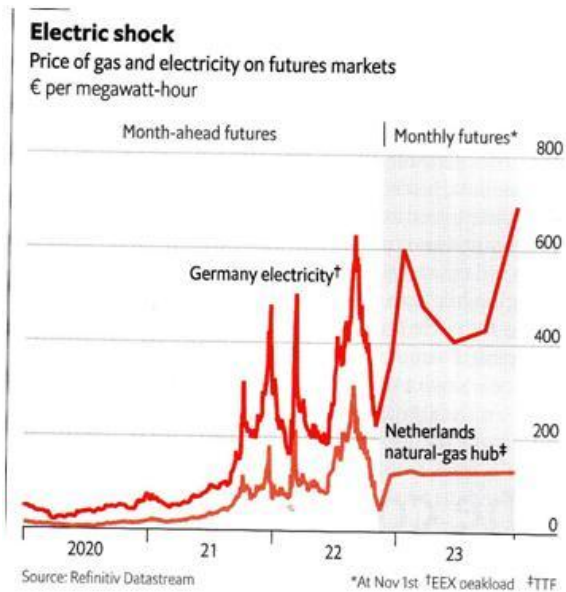
A magas központi kamatok recesszióban tartják a gazdaságokat, de ahhoz nem elegendők, hogy lényegesen lezörítsék az inflációt.

Előrejelzések szerint az továbbra is magas marad.

A fejlett országok költségvetésére hosszú távon tartós nyomás nehezedik az elöregedés, a klímavédelem és a védelmi kiadások miatt, és így a monetáris és fiskális politika között hosszabb távon is megmarad a feszültség.²

² Lásd erről Káosz a világgazdaságban c. írást a 14. számban.

Mérsékelt magasságú energiaárak

A fejlett országok inflációja egyharmad részben az energiaárak emelkedésének tulajdonítható. „Putyin elnök ’elfojtja’ az Európába irányuló gázszállításokat” – írja a lap business affairs szerkesztője – tanúsítva, hogy a totális képtelenségek állításától még az angol úriemberek sem mentesek.

2023-ban a német villanyáram ára jelentősen csökkenni fog, hogy aztán majd az év közepétől minden eddiginél magasabb szintre szökkenjen.

A holland gázpiacon viszont kiegyenlített alacsony árszínvonalra számítanak.

Nem kell kiütni Oroszországot, elég a pontozásos győzelem

Az orosz-ukrán háborúval több írás is foglalkozik. Anton La Guardia, a lap külpolitikai szerkesztője megdicséri Bident, hogy nagyon jól végzi a dolgát. Annyira, hogy reális lehetőségnek látszik Ukrajna győzelme. A győzelem esélye pedig azzal is járna, hogy Ukrajna maximális követelésekkel állna elő: az oroszok teljes visszavonulásával és kártérítés fizetésével. Ez azonban súlyos veszélyeket idézne fel – elsősorban azt, hogy Oroszország az atomfegyver alkalmazásához nyúlna. Ukrajna – győzelme esetén – joggal tartana igényt EU- és NATO-tagságra. De vajon egy NATO-tag Ukrajna elősegítené a helyzet konszolidálását és a tartós békét?

Anton La Guardia arra figyelmeztet, hogy Amerika nem szabad, hogy elfelejtse: Kína a fő ellensége. Kína az egyetlen vetélytárs, mely át akarja alakítani a világot, és ehhez rendelkezik a megfelelő hatalommal. Biden elnök már megkezdte a harcot Kína ellen az októberben meghirdetett chip-háborúval.³ Az USA ukrajnai elkötelezettsége figyelmének elvonásával járhat a fontosabb területekről. „Nem kell kiütni az oroszokat – elég a pontozásos győzelem is.” Ez elég lesz ahhoz, hogy megleckéztesse a világ más autokratáit. És elriassza Kínát Tajvan megtámadásától. A háború befejezésének feltételeit Biden / Amerika kell, hogy diktálja.

És miközben Amerika és Nyugat-Európa e pontozásos győzelem elérésén munkálkodik, ukránok milliói fagyoskodnak, az ország romokban áll, áram csak napi néhány órán át van, és a menekültek száma meghaladta a 16 milliót. – Hja kérem, rajtunk nem múlik, mi mindent

³ Lásd erről Csikvári F. András elemzését az Újdonságaink között: Mint chipben a tenger ...

megteszünk az ukrán győzelemért, a legjobb, legmodernebb fegyvereinket szállítjuk nekik – szabadkoznak a nyugatiak – és már a kilencedik szankciós csomaggal büntetjük az oroszokat... Az oroszok két dolog miatt indították el a háborút: ellenzik Ukrajna belépését a NATO-ba és mert a 8 és fél milliós orosz kisebbség nem használhatta hivatalosan a nyelvét. Ez nemzetközijogilag nyilván nem jogosítja fel őket a háborúra (egyáltalán, az önvédelmen kívül létezik „jogos” háború?). De a realitásokat és a tényeket talán nem mindig érdemes feláldozni az elvekért. Ilyenkor mindig eszembe jut, hogy „Szabadság, szerelem, e kettő kell nekem...” De akkortájt a háborúkat még többnyire katonák vívták csatamezőkön (bár az ostromlott városok is szenvedtek). Ma már a háborúk totálisak. Zelenszkij nem csak a hadsereget viszi háborúba az oroszok ellen – hanem a még otthon maradt 30 millió ukránt is.

Az értetlenek figyelmébe ajánlom, hogy a cikkíró, az Economist külpolitikai szerkesztője teljesen leplezetlenül ír arról, hogy ez Amerika proxy-háborúja: „*Mr. Biden prosecutes a proxy war against Russia.*”

Kétségek Kína további gyors fejlődése iránt

A lap Kína-rovatának szerkesztője kétségbe vonja a már régóta és széles körben osztott véleményt, hogy Kína a nemzeti termék volumenében utól fogja érni és lehaladja Amerikát. Ebben négy tényezőnek tulajdonít szerepet:

- a járvány súlyos terheket ró Kínára
- Amerika meghirdette a háborút Kína ellen az információtechnológia terén
- a lakásépítési szektor túlzottan nagy arányú Kínában, az eddigi gyors fejlődésnek az urbanizáció volt az egyik motorja, de most hanyatlásnak indult
- a lakosság elöregszik.

„Miközben Kína világalomra tör, Amerikára hanyatlás vár? (Civilizációk harca?)” c. friss tanulmányomban ennek az ellenkezőjét jószólok. (Lásd az Újdonságoknál.) Csikvári F. András szintén friss tanulmánya az amerikaiak chipeket érintő, legújabb Kínát sújtó szankcióit ismerteti: „Mint chipben a tenger...” (lásd ugyanott).

Klímamenekültek és éhezés Afrikában

A harmadik-világbeli szegénység és a fegyveres konfliktusok mellett az éghajlatváltozás is egyre nagyobb szerepet játszik a klímamenekültek számának növekedésében. Elsősorban a Szaharától Délre eső országok, Kelet-Ázsia, a Csendes-óceán térsége és Dél-Ázsia a leginkább érintett térségek. Az áradások és a szárazság egyformán szerepet játszanak ebben. Dakkába, Bangladesh fővárosába pl. minden nap 2.000 menekült érkezik, akik kénytelenek elhagyni otthonukat az időjárási rendellenességek miatt. A Világbank azzal számol, hogy a század közepén 143 millió ember, az emberiség 2,8 százaléka lesz klímamenekült. De e hullám 3/4 része nem fog átszárni az országhatárokon, a saját országán belül marad. (Tehát 35 millió lesz a gazdag országokba igyekvő klímamenekült.)

2022 közepén Afrika-szerte 346 millió ember éhezett, és ez a szám 2023-ban meredeken fog nőni. Ennek fő oka az energia és a műtrágya drágulása. A helyzetet enyhítheti, hogy nemrégiben hatalmas földgázmezőket tártak fel Afrikában, melyek a világkészlet 13 százalékát teszik ki. Európa úgy kalkulál, hogy az elkövetkező években földgázszükségletének 20 százalékát Afrikából fogja behozni.

Egyelőre nincs ilyen nemzetközi jogi státusz, hogy „klímamenekült”.

A nagyreményű hidrogén

A hidrogéncellás üzemanyag ötlete húsz évvel ezelőtt merült fel. Lényege, hogy a vízből elektrolízissel kiválasztott hidrogént égetik el az autó motorjában, az égéstermék pedig – a benzinmotorokban keletkező széndioxiddal, nitrogénoxidokkal és korommal szemben – na mi? Vízgőz!! (hiszen az égetés oxigénnel való egyesítés). Tehát vízből állítjuk elő az üzemanyagot (ez korlátlan mennyiségben áll rendelkezésre), és vizet kapunk égésterméként. Eddig nem állt rendelkezésre a megfelelő technológia, de most úgy tűnik, hogy a problémát sikerült megoldani.

Becslések szerint az elektrolízist végző berendezések gyártása 2023-ban eléri majd a 15 md dollárt. Jelenleg e technológia gyártásában Kína áll az élen, és Indiának is nagyon ambíciózus tervei vannak. De a legnagyobb fejlődést Amerikában várják. Biden Inflation Reduction Act-je valójában egy klímavédelmi törvény, hatalmas pénzeket önt ilyen célból a gazdaságba. A hidrogén kilójának előállítását pl. 3 dollárral támogatja. Amerikában az ilyen célú beruházások 2030-ig elérhetik a 100 md dollárt.

A hidrogéngyártásban az olajcégek is érdekeltek, hiszen a hidrogén a szénhidrogénekből, a földgázból is kinyerhető.

Milyen idők jönnek a technológiai cégekre?⁴

2021 kivételesen sikeres év volt a technológiai cégek számára. Az otthon-dolgozás és az otthon-maradás rendkívüli módon megnövelte a keresletet irántuk (mind áruik, mind szolgáltatásaik iránt). Tőzsdei értékük mutatója, (a Nasdaq Composite) 21 százalékkal emelkedett. Az ágazatba fektetett kockázati tőke értéke 621 md dollár volt. 2022 ennek az ellenkezője: Nyugaton a magas energiaárak és az infláció miatt az ágazat „leolvadt”, tömeges elbocsátások történtek, kísérleti projektjeik leálltak, a vállalatok értéke lecsökkent.⁵ A nem európai technológiai cégek is szenvednek ettől, hiszen a 10 legnagyobb nem amerikai vagy európai tech cég közül nyolcnak a jövedelme több, mint 40 százalékban Amerikából vagy Európából származik. (A két kivétel: a kínai Meituan és Tencent.)

⁴ A digitális technikák elterjedése óta a technológia szót szinte kizárólag rájuk vonatkoztatva használják.

⁵ A Meta 11.000 (!) embert bocsátott el, alkalmazottainak 13 százalékát. (The Economist November 12th 2022.) Tehát alkalmazottainak száma közel 85.000 volt!! – ezt nem hittem volna. Elon Musk 3.700 embert bocsátott el a Twittertől. De lehet, hogy a Twitternél ez nem csak a „techiket” érintő általános visszaesés része.

Mit hoz 2023? A fogyasztói piacokon tevékenykedőkre valószínűleg fellendülés vár, bár közel sem olyan mértékű, mint az előző években. A hirdetésekben élőknek valószínűleg jobb lesz 2023, mint az idei év volt. Az üzleti keresletet kielégítőkre is valószínűleg jobb év virrad, úgyszintén a felhő-szolgáltatókra is.

A fellendülés nagyban függ a cégek tartalékától. Az öt legnagyobb (Alphabet, Amazon, Apple, Meta és a Microsoft) több, mint 500 md dollár tartalékot halmozott föl. (Ez a magyar GDP kb. háromszorosa.) 2023 valószínűleg a szektor legnagyobbjainak a további növekedésével fog járni – vonja le a következtetést az elemzés.

Kezdetben a Szilícium-Völgy volt a nagy információtechnológiai cégek bölcsője. A felhőszámítás azonban lehetővé tette, hogy azok bárhol kialakulhassanak. 2021-ben Európában a startup-okba irányuló kockázatitőke-befektetések összege meghaladta a 100 md eurót (118 md dollárt). Ez a hatalmas összeg 2023-ban fogja igazán éreztetni hatását.

Amerika súlyos és széleskörű korlátozásokat vezetett be októberben az információtechnológiai alkatrészek kínai exportjára. Ennek konkrét célja, hogy Kína ezeket ne használhassa fel hadiipara és a mesterséges intelligencia fejlesztésére, mivel a két ország között – Tajvan kapcsán – súlyos a feszültség. Egyes vélemények szerint a kínai kormány oly mértékben támogatja az információtechnológia és a mesterséges intelligencia fejlesztését, hogy ezek a korlátozások nem tudják megtörni fejlődését.⁶

Kipukkant a kriptobuborék

E különös, tragikus év sok drámai fejleményt hozott magával. Többek között azt, hogy kipukkantak a régóta szárnyaló kriptovaluták. Az Economist november 19-i számának ez a címlaptémája.

2021-ben a kriptovaluták piaci értéke az év eleji 800 md dollárról az elképesztően magas 3.000 milliárdra nőtt, majd 2022 novemberében újból 830 milliárdra süllyedt. Ennek alapvető oka nem az ukrán háború és az akörüli bizonytalanság, hanem az, hogy az FTX, a harmadik legnagyobb kriptovaluta-tőzsde, melynek 32 md volt a piaci értéke, szinte egyik napról a másikra csődbe ment, eltűnt, s ezzel 1 millió részvényese is elvesztette ebbe fektetett pénzét. Az ok pedig, hogy az FTX mérlegében egy 8 milliárdos „lyukat” találtak.⁷

A washingtoni tőzsd felügyelet most több törvényt is előkészít a kriptók szabályozására. Ezek célja megakadályozni, hogy a kriptók befektetési kötvények módjára működjenek, vagy legalább is azt a tévhitet keltsék.⁸

⁶ E témáról Csikvári F. András alapos elemzése olvasható Újdonságaink között: Mint chipben a tenger...

⁷ Lásd erről az Economist november 19-i számát is, melynek ez a címlapsztorija.

⁸ A kriptovalutákról, és általában, a digitális pénzekről lásd: [Bankok trónfosztása. Digitális forradalom a pénzügyekben](https://utodaink-jovoje.hu/digitalis.php) c. írást: <https://utodaink-jovoje.hu/digitalis.php>

Lesz-e Kína digitális pénzéből nemzetközi fizetőeszköz?

2022 februári írásomban részletesen ismertettem a digitális pénzek elterjedését, melyek egyik formája, amikor egy ország központi bankja is bevezeti azt (ezek a *govcoin*-ok), háttérbe szorítva a kereskedelmi bankokat. Akkortájt a Bahama szigeteken létezett hivatalos digitális pénz, és Kína viszonylag szűk körben, kísérleti jelleggel működtette azt.⁹ Az Economist évvégi melléklete e téma kapcsán röviden azzal foglalkozik, hogy ha Kína bevezeti a hivatalos digitális pénzt (e-CNY), az egyben betöltheti-e majd azt a szerepet – amire Kína már régen vágyik – hogy a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban a dollárt a saját pénzével váltsa fel; legalább is az ő kereskedelmi érdekszférájába tartozó területeken.

Azóta Kína kiterjesztette az e-CNY működtetését több provinciára, de még mindig kísérleti jelleggel – a covid-probléma nagyban lekötötte a figyelmét. A kínai nemzeti bank azt hangsúlyozza, hogy a digitális fizetőeszközzel való kísérletezés belföldi ügy. Mindenesetre a külföldi elemzők úgy látják, hogy ez lehet majd az az eszköz, mellyel Kína megtöri a dollár világkereskedelmi uralmát. A nemzetközi fizetések rendszerének, a SWIFT-nek a felváltása vagy kikerülése komoly „technológiai” és szabályozási feladat, viszont az e-CNY „technológiája” nem igényli a SWIFT-et...

Metaverzumi csodák

A digitális technológia által teremtett *virtuális világok betüremkednek az életünkbe*, a kompjúterek és okostelefonok után fellendül a VR (Virtual Reality és AR (Augmented Reality) headsetek gyártása és használata. Az információtechnológia fogyasztási piacán a legnagyobb fellendülés most ezen eszközök gyártása terén várható.

E törekvésekben a Meta (Facebook) jár az élen, a cél az, hogy egyre többen válasszák a metaverzumot nem csak játék céljából, hanem mindennapi tevékenységeket is ott folytassanak, ott dolgozzanak. A Meta eddig 27 milliárd dollárt fordított ilyen célú fejlesztésekre.¹⁰

A Szilícium-Völgy nagyjai ebben együttműködnek, elfogadtak egy. ún. Metaverse Standards Forum-ot, egymás virtuális világai interoperábilisak, átjárhatók. Azaz: avatárommal szabadon lépegethetek egyik metaverzumból a másikba. (Az Apple kivételével, ő külön úton lépeget.) Egy app-pal már az okostelefonok is beléphetnek a metaverzumokba, s így ahhoz nem szükségesek a headsetek.

⁹ Bankok trónfosztása. Digitális forradalom a pénzügyekben. <https://utodaink-jovoje.hu/digitalis.php>

¹⁰ Az ember ilyenkor felszisszen: honnan van ennyi pénzük? – Hiszen az a tavalyi magyar GDP közel 1/7-e! – Hát honnan lenne? – A reklámokból.

Az SNDL és a poszt-kvantum kriptográfia

Szakértők szerint a kvantum-kompjúterek 2030-ra lesznek üzemképesek, ami azt jelenti, hogy akkortól kezdve e gépek képesek lesznek minden kódolást megfejteni. A kibertér bűnözői és adattolvajai erre szisztematikusan készülnek: gyűjtik és lopják az adatokat, hogy majd annak idején a kvantumkompjúterekkel megfejtsék. Ez nevezik SNDL-nek: store now, decrypt later – gyűjtsd be most és fejtsd meg később.)

A hivatalos oldal erre pedig kvantum-rezisztens kriptográfiai módszerek kidolgozásával készül: PQC, post quantum cryptography.

A feladat hihetetlenül nagy. 2030-ra több, mint 20 milliárd eszköz védelmét kell megoldani: minden mobiltelefonét, laptopét, ipad-ét, szerverét, weboldalét, mobil-applikációét. Plusz mindazokat a rendszereket is fel kell majd frissíteni, melyeket autókba, hajókba, repülőgépekbe és az operációs infrastruktúrába építettek be.

A pszichedelikus gyógyszerek elterjednek a közhasználatban¹¹

A lap – meglepő módon – ezt a témát is 2023 kimagasló várható eseményei között tárgyalja. Ehhez tudnunk kell, hogy Amerikában nem csupán élvezeti eszköz a pszichedelikus hatású drog. Amerikának a világ különféle tájain viselt háborúiból hazatérő katonái súlyos lelki betegségekkel küszködnek és minden órában elkövetnek egy öngyilkosságot (!). (Azaz napi több, mint húsz és évente több, mint hétezer veterán végez magával a harctereken és a harci eseményekben elszenvedett sokkok hatására.) E gyógyszerek a depresszió és az ún. PTSD (post traumatic stress disorder – a megrázó események hatására kialakult későbbi lelki betegség) kezelésére alkalmasak.

Az Economist tárgyilagosságáról

Változatlanul állítom, hogy az Economist a világ legjobb lapja. Közvetlen munkatársain és tudósítóin kívül saját kutatóintézete végzi a háttérelmzéseket. De elfogultságához nem fér kétség. Nézőpontja egyértelműen liberális. Ebből otromba megállapítások következnek. (A mi idei áprilisi parlamenti választásaink után pl. szó szerint felmondta az ellenzéki pártok értékelését.) Erénye az adatok részletes ismeretében, a helyzetek alapos elemzésében rejlik, és nem a következtetések levonásában és az ítéletekben.

A főszerkesztőasszony, Zanny Minton Beddoes pl. azt írja e számban, hogy „Putyin fegyverként szándékozott használni az orosz gázexportot” (!). Az üzleti rovat szerkesztője szerint pedig . „Putyin elnök 'elfojtja' az Európába irányuló gázszállításokat”(!) – tanúsítva, hogy a totális képtelenségek állításától még az angol hölgyek és úriemberek sem mentesek. 2023 15 neves politikai szereplőjének karikatúrái között Orbán Viktor is szerepel, mint magyar despota (24. old.). Továbbá: a Meloni neofasizmusával fenyegető irás (34. old.) attól

¹¹ Ezek jókedvre hangoló, örömfokozó szerek.

tart, hogy a szabadságjogok lengyelországihoz és magyarországihoz hasonló korlátozása fog megvalósulni az olaszoknál is...

Bp, 2022 dec. 11.

Kiss Károly